

УДК 81.373.612

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-28>

Олександр ПАЛІЙ,

orcid.org/0009-0003-0989-9569

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) *alexbrandstifter67@gmail.com*

Володимир ЛІТКЕВИЧ,

orcid.org/0000-00010-9197-9215

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри германської філології
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) *vlitk@ukr.net*

Алла ШИШУТА,

orcid.org/0009-0006-5318-5901

студентка III курсу
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Київська область, Україна) *allashyshuta@gmail.com*

АНАЛІЗ КОГНІТИВНИХ АСПЕКТІВ СЕМАНТИКИ В ІНОЗЕМНИХ СЛОВАХ ТА ВИРАЗАХ

Стаття за темою аналіз когнітивних аспектів семантики в іноземних словах та виразах присвячена дослідженню когнітивних підходів до вивчення семантики іноземних мов, зокрема німецької та англійської, у сучасному філологічному контексті. Проблематика дослідження виникла на тлі зростаючої потреби у перекладі та розумінні іноземних мов через міжнародні політичні обставини, зокрема широкомасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, яке стимулювало значну міграцію населення та потребу в міжкультурній комунікації. У дослідженні розглядається, як когнітивні процеси впливають на формування та розуміння семантичних значень у свідомості людини. Важливість такого підходу обумовлена тим, що мова є не тільки засобом комунікації, але й ключовим інструментом мислення та пізнання світу. Увага приділяється аналізу того, як мова відображає та організовує знання у свідомості носіїв мови, а також як цей процес варіюється залежно від культурного та мовного контексту. Стаття також звертається до питань соціолінгвістики, зокрема до того, як багатомовність впливає на когнітивні процеси та семантичне розуміння. Результати соціологічного дослідження, наведені у статті, підкреслюють важливість вивчення іноземних мов для українців, що є актуальним у зв'язку зі зростанням міжнародної взаємодії та культурного обміну. Окремо розглядаються питання, пов'язані з когнітивною лінгвістикою, яка охоплює різні підходи до вивчення мови. Аналіз показує, що когнітивна лінгвістика дозволяє глибше зрозуміти, як мова впливає на процеси сприйняття і вираження інформації, що, у свою чергу, сприяє розвитку наукових і культурних зв'язків між народами. Загалом, дослідження демонструє, що аналіз когнітивних аспектів семантики в іноземних словах і виразах є важливим не лише для розвитку теоретичної лінгвістики, але й для практичного використання мовних знань у міжкультурній комунікації. Результати дослідження мають значення для вдосконалення методик навчання іноземним мовам та підвищення рівня професійної компетентності українських філологів, що працюють у міжнародному контексті.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, семантика, іноземні мови, міжкультурна комунікація, соціолінгвістика, багатомовність, переклад.

Olexandr PALIY,

orcid.org/0009-0003-0989-9569

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) alexbrandstifter67@gmail.com*

Volodymyr LITKEVYCH,

orcid.org/0000-00010-9197-9215

*PhD of Legal Sciences,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) vlitk@ukr.net*

Alla SHYSHUTA,

orcid.org/0009-0006-5318-5901

*3rd year student
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) allashyshuta@gmail.com*

ANALYSIS OF COGNITIVE ASPECTS OF SEMANTICS IN FOREIGN WORDS AND EXPRESSIONS

The article about Analysis of Cognitive Aspects of Semantics in Foreign Words and Expressions is dedicated to the study of cognitive approaches to the semantics of foreign languages, particularly German and English, within the context of modern philology. The research problem arose in response to the growing need for translation and understanding of foreign languages due to international political circumstances, specifically the large-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, which has stimulated significant population migration and the need for intercultural communication. The study examines how cognitive processes influence the formation and understanding of semantic meanings in the human mind. The importance of this approach lies in the fact that language is not only a means of communication but also a key tool for thinking and understanding the world. Attention is given to how language reflects and organizes knowledge in the minds of its speakers, and how this process varies depending on cultural and linguistic contexts. The article also addresses sociolinguistic issues, particularly how multilingualism impacts cognitive processes and semantic understanding. The sociological research results presented in the article emphasize the importance of learning foreign languages for Ukrainians, especially given the increasing international interaction and cultural exchange. In addition, the article explores issues related to cognitive linguistics, which encompasses various approaches to language study. The analysis shows that cognitive linguistics provides a deeper understanding of how language influences the processes of perception and information expression, which in turn fosters the development of scientific and cultural ties between nations. Overall, the research demonstrates that the analysis of cognitive aspects of semantics in foreign words and expressions is important not only for the development of theoretical linguistics but also for the practical application of linguistic knowledge in intercultural communication. The research findings are significant for improving methods of teaching foreign languages and enhancing the professional competence of Ukrainian philologists working in an international context.

Key words: *cognitive linguistics, semantics, foreign languages, intercultural communication, sociolinguistics, multilingualism, translation.*

Проблематика дослідження. На сьогоднішній час філологія є однією із важливих сфер в Україні та за кордоном. Це особливо пов'язано із широкомасштабним вторгненням Російської Федерації на території України і потребою перекладу на німецьку та англійську мови. Діяльність українських філологів вимагає відповідності професійному стандарту, оскільки – це важлива складова об'єктивного та культурного мислення суспільства інших країн. Згідно статистичних даних зібраних платформою Опендатабот, за період від початку російської агресії до половини

2023 року за межі України виїхало більше 26 млн людей, і приблизно 90% в'їхало в Україну, а 10% не повернулося (Тарасовський, 2023). За соціологічним дослідженням КМІС «Скільки іноземних мов знають українці?» результати опитування є наступні:

- 40% учасники опитування володіють однією нерідною мовою;
- 23% володіють двома зарубіжними мовами;
- 6% мультилінгви;
- 31% володіють лише своєю мовою (Скільки українців говорять англійською, 2023).

Всього 31% населення України є необізнаним у сфері знанні мови. За словами українських філологів більше 85% українців не знають мов на відмінному рівні. Цю ситуацію пояснюють тим, що українці не мали в пріоритеті вивчати іноземну мову та не наявність професійних знавців-філологів. Лише 15% з усіх українців володіють вільно іноземною мовою. Тому висвітлення проблеми незнання українців іноземних мов є важливим напрямом цього наукового дослідження. Тому метою дослідження є аналіз когнітивних аспектів семантики у іноземних словах та виразах.

Аналіз літературних джерел. Аналізом когнітивних аспектів семантики займалися низка вітчизняних та закордонних вчених. Науковці стверджують, що ми живемо в періоді «інтелектуальної трансформації», яка, за переконаннями Н. Хомського, відомого американського лінгвіста, виявляє зв'язок прогресу розумових здібностей людини та їх вплив на діяльність, зокрема в області ерудиції, освіти, обробці інформації, тощо (Пілат, 2012). Також він зазначив, що народження мови являє собою процес послідовної реалізації семантичних, граматичних і прагматичних правил, що формуються у носія мови на базі вроджених когнітивних структур.

Щодо когнітивного аспекту семантики, то сьогодні філологи аналізують, як люди уявляють світ через мову, як вони утворюють значення слів та як вони розуміють семантичні структури мовлення. Зокрема, вони вивчають такі аспекти, як метафора, метонімія, ментальні моделі, когнітивні процеси, часову та емоційну семантику. Таким чином, філологи віднесли до принципів когнітивізму важливі фактори вивчення розуміння індивіда, у функцію якого входять функції сприйняття та провідні конкретні моделі розумової активності, планування, проектування і тактика. Тож наука про мислення почала досліджуватись як галузь пізнання базових правил, які регулюють розумові операції, що відбуваються у головному мозку індивіда (Кобиленко, 2013: 6–7).

Когнітивна семантика досліджує, як ми утворюємо смислові уявлення про слова, які асоціюються з реальними об'єктами, подіями або концепціями. Розуміння когнітивного аспекту семантики допомагає в поясненні того, як мова відображається в нашому сприйнятті оточуючого світу та впливає на наше мислення та поведінку.

Для дослідження мови з позиції когнітивної лінгвістики застосовуються експериментальні дослідження, які здійснюються для вивчення, як люди сприймають та реагують на мовні сигнали у різних умовах. Також дослідники проводять етно-

графічні дослідження, лінгвістичний аналіз текстів, який проводиться з метою виявлення когнітивних механізмів, що використовуються людьми при розумінні мовних конструкцій (Федоренко, 2015: 130).

Застосування когнітивного аспекту семантики може мати різноманітні аспекти і використовуватися у різних сферах, таких як: лінгвістика, освіта, навчання, медіа і реклама, психологія та інформаційні технології. В лінгвістиці досліджують семантичні мережі для розуміння того, як люди утворюють і зберігають значення слів, для аналізу метафоричного вживання слів і вивчення, як вони впливають на сприйняття. У сфері лінгвістики також вивчаються когнітивні процеси, пов'язані з семантикою, такі як категоризація, прототипи, активування асоціацій та концептуальні метафори, які сприяють глибшому розумінню механізмів формування значень слів та їх взаємодії з мисленням та сприйняттям.

Отже, на основі аналізу когнітивного аспекту семантики можна зробити висновок, що цей підхід до вивчення мови та її значень є важливим для розуміння того, як мова відображається у свідомості та сприйнятті людини.

Семантика – це галузь лінгвістики, яка вивчає значення мовних одиниць, які включають слова, фрази, речення та текст. Основна мета семантики – розуміння того, як люди надають значення мовним виразам та як ці значення взаємодіють між собою.

Семантика досліджує значення слів, які концепції або об'єкти виражаються кожним словом та як ці значення співвідносяться з реальними або уявними об'єктами. Також враховує контекст, як значення слів може змінюватися під впливом змісту, де саме вони знаходяться. Вивчаються відношення між словами, які мають схожі або протилежні значення. Крім прямого значення слів, семантика також вивчає їхню конотацію – додаткові асоціації або емоційні відтінки, які можуть бути пов'язані з цими словами в певному контексті. Семантика досліджує випадки, коли одне слово має кілька різних значень (полісемія) або коли різні слова мають однакове звучання, але різне значення (омонімія). Саме принцип композиційності описує те, як значення більш складних мовних одиниць (фраз, речень) визначається значенням їх складових частин (слів). Формальна семантика є одним з основних підходів у сучасній лінгвістичній семантиці, що використовує математичні моделі для формалізації значень мовних одиниць та їх взаємодій, зокрема, застосовується теорія моделей і теорія типів.

Дослідження когнітивної семантики пояснює, як люди концептуалізують та сприймають мовні одиниці, базуючись на когнітивних процесах, таких як уявлення, асоціації та ментальні моделі, що розширює розуміння процесу розуміння мови.

Концепція семантики як науки розглядає принципи та структури, які лежать в основі значень слів та символів. Одним із ключових аспектів семантики є вивчення семантичних відношень між словами, які можуть бути синонімами, антонімами або гіпонімами. Вивчення семантики дозволяє розуміти, яким чином мовні одиниці передають значення та взаємодіють у мовному контексті. Візьмемо до прикладу аналіз етимології та історії слів, яка сприяє розумінню їхнього семантичного розвитку в часі. Семантика спрямована на аналіз семантичних структур, їх роль у формуванні значень та використанні у комунікації. Ця наука досліджує не лише лексичне значення слів, а й їх семантичні властивості, такі як конотація та денотація. Дослідження семантики має важливе значення для різних галузей, включаючи лінгвістику, філософію та інформаційні технології. У сучасній семантиці активно використовуються інструменти теорії категорій для аналізу структур мови.

У повсякденному використанні термін семантика може означати загальне розуміння значення слів та як ці значення використовуються в комунікації. Люди часто використовують семантичні аспекти мови у своїй повсякденній мові, коли вони обирають слова для точного вираження своїх думок або почуттів. Наприклад, у повсякденному розмовному мовленні люди можуть використовувати семантичні концепції, такі як метафори або аналогії, для пояснення складних ідей. У сучасній психолінгвістиці інтерес до семантики у повсякденному житті спрямований на дослідження впливу семантичних аспектів мови на когнітивні процеси людини. Розуміння семантики служить основою для розвитку ефективних комунікативних стратегій, як у мовленні, так і в міжособистісних відносинах. У мовній практиці семантика виявляється у виборі слів з різними семантичними відтінками для досягнення певних комунікативних цілей. Дослідження семантики у повсякденному спілкуванні відображає різноманітність варіантів використання мовних одиниць залежно від контексту та інтенції спікера. Використання семантичних концепцій у повсякденному мовленні відображає складні процеси взаємодії мови та мислення. Семантичні аспекти мови визначають не лише спосіб сприйняття світу, а й структуру культурних та соціальних уявлень.

Розуміння семантики як науки та її застосування у повсякденному житті відкриває широкі

можливості для вивчення мови та сприяє покращенню комунікативних навичок. Дослідження семантичних аспектів мови дозволяє глибше зрозуміти процеси сприйняття та вираження інформації, що відкриває нові перспективи для розвитку науки та культури.

Когнітивна лінгвістика визначилась як окремий напрямок у мовознавчій науці. Вона не відкидає попередні досягнення лінгвістики, а натомість об'єднує та синтезує накопичені знання, підносячи їх на новий, більш глибокий рівень тлумачення. Підхід з точки зору пізнавальних процесів дозволяє розширити рамки суто лінгвістичного аналізу та дослідити взаємозв'язок між мовним значенням та концептуальним змістом, що передається окремими лексемами (Томенюк, 2015).

Для глибшого та всебічного осягнення процесів, що реалізуються в мові, постає необхідність застосування саме пізнавального підходу. Цей метод дозволяє окреслити широке когнітивне підґрунтя механізмів акумуляції інформації, її опрацювання, зберігання та відтворення у вигляді ментальних структур (Вусик, 2018: 133).

Пізнавальне мовознавство не має уніфікованого тлумачення. Когнітивним визнається будь-яке наукове вивчення, в якому лінгвістичні феномени розглядаються у зв'язку з функціонуванням людського розуму (Томенюк, 2015).

Німецька когнітивна лінгвістика, як і в будь-якій іншій мові, охоплює різні напрями та підходи. Ось кілька з найбільш відомих напрямів у німецькій когнітивній лінгвістиці: когнітивна семантика – цей напрям досліджує, як люди сприймають та організовують значення слів і концептів у своїй мові. Він вивчає ментальні структури, що лежать в основі мовних значень, а також способи, якими люди репрезентують та обробляють ці значення. Когнітивна граматики – це напрям, який вивчає когнітивні аспекти синтаксису та морфології в мові. Він досліджує, як люди сприймають та конструюють граматичні структури, а також як ці структури відображають когнітивні процеси. Через напрям ментальної метафори аналізують використання метафор у мові для вираження абстрактних концепцій. Він досліджує, які концепції виражаються через метафори, та які когнітивні механізми підтримують це використання.

Варто зазначити, що когнітивна стилістика являється напрямом, який досліджує як когнітивні процеси впливають на стилістичні аспекти мовлення, такі як образність, емоційність та естетичне враження. Існує також когнітивна психолінгвістика – це напрям, який вивчає як когнітивні процеси впливають на мовленнєві процеси, такі як сприйняття

мовлення, продукція мовлення, розуміння мови та пам'ять про мову. Ці напрями допомагають розуміти, як люди сприймають, продукують та розуміють мову з когнітивної точки зору. У розвитку когнітивної лінгвістики важливу роль відіграють такі вчені, як Р. Ларгакер, Ч. Філлмор, Дж. Лакофф, Р. Джекендофф, Л. Талмі та А. Вежбицька.

Висновки. Отже, в результаті дослідження теми «Аналіз когнітивних аспектів семантики в іноземних словах та виразах» можемо зробити наступні висновки за результатами проведеного дослідження. Підсумовуючи дослідження бачимо, що аналіз когнітивного підходу до вивчення мови

та її значень є важливим для розуміння того, як мова відображається у свідомості та сприйнятті людини. Дослідження семантичних аспектів мови дозволяє глибше зрозуміти процеси сприйняття та вираження інформації, що відкриває нові перспективи для розвитку науки та культури. Насамкінець варто зазначити, що німецька когнітивна лінгвістика, як і в будь-яка інша іноземна, охоплює різні напрями та підходи до вивчення мови. Отже, аналіз когнітивних аспектів семантики в іноземних словах та виразах показав, що люди сприймають та організовують значення слів і концептів у своїй мові через когнітивізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вусик Г. Л. Вербалізація психічних станів: лінгвістичний аспект. Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку : Матеріали II Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Бердянськ, 25–26 квіт. 2018 р. Бердянськ, 2018.
2. Когнітивні аспекти лінгвістики : курс лекцій / уклад. Н. Кобиленко. Маріуполь : МДУ, 2013. 57 с.
3. Пілат М. Є. Сфера досліджень когнітивної лінгвістики. Діалог культур – діалог про мир та в ім'я миру : I Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., 24–25 жовт. 2012 р. 2012. URL: http://www.confcontact.com/2012_10_24/3_pilat.htm (дата звернення: 11.07.2024).
4. Скільки українців говорять англійською мовою?. Visit Ukraine. 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2888/skilki-ukrainciv-govoryat-angliiskoyu-movoyu> (дата звернення: 12.07.2024).
5. Тарасовський Ю. Від початку війни з України виїхало на 2,4 млн людей більше, ніж повернулося, дослідив Опендатабот. Демографи назвали цифри більші в 3-4 рази. Forbes. 2023. URL: <https://forbes.ua/news/blizko-24-mln-ukraintsiv-viikhali-za-kordon-ta-ne-povernulisya-vid-pochatku-velikoi-viyni-16082023-15442> (дата звернення: 10.07.2024).
6. Томенюк О. Когнітивний підхід до аналізу мовних явищ. Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. № 11. С. 141–146.
7. Федоренко В. В. Когнітивна лінгвістика як спосіб пізнання світу у системі філософських наук. Перспективи. 2015. № 2 (64). С. 127–132.

REFERENCES

1. Vusyk, H. L. (2018). Verbalizatsiia psykhychnykh staniv: lnhvistychnyi aspekt [Verbalization of mental states: linguistic aspect]. U Nauka III tysiacholittia: poshuky, problemy, perspektyvy rozvytku – Science of the 3rd millennium: searches, problems, development prospects. [in Ukrainian].
2. Kobylenko, N. (Uklad.). (2013). Kohnityvni aspekty lnhvistyky [Cognitive aspects of linguistics]. Mariupol : MDU. [in Ukrainian].
3. Pilat, M. Ye. (2012). Sfera doslidzhen kohnityvnoi lnhvistyky [The field of cognitive linguistics research]. U Dialoh kultur – dialoh pro myr ta v imia myru – The dialogue of cultures is a dialogue about peace and in the name of peace. http://www.confcontact.com/2012_10_24/3_pilat.htm [in Ukrainian].
4. Skilky Ukraintsiv hovoriat anhlis'koiu movoiu? [How many Ukrainians speak English?] (2023). Visit Ukraine. <https://visitukraine.today/uk/blog/2888/skilki-ukrainciv-govoryat-angliiskoyu-movoyu> [in Ukrainian].
5. Tarasovskiy, Yu. (2023). Vid pochatku viiny z Ukrainy vyikhalo na 2,4 mln liudei bilshе, nizh povernulosia, doslidyv Opendatabot. Demohrafy nazvyvaly tsyfry bilshi v 3-4 razy [Since the beginning of the war, 2.4 million more people have left Ukraine than returned, Opendatabot researched. Demographers called the numbers 3-4 times higher]. Forbes. <https://forbes.ua/news/blizko-24-mln-ukraintsiv-viikhali-za-kordon-ta-ne-povernulisya-vid-pochatku-velikoi-viyni-16082023-15442> [in Ukrainian].
6. Tomeniuk, O. (2015). Kohnityvnyi pidkhid do analizu movnykh yavyshech [Cognitive approach to the analysis of linguistic phenomena]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences, (11), 141–146. [in Ukrainian].
7. Fedorenko, V. V. (2015). Kohnityvna lnhvistyka yak sposib piznannia svitu u systemi filososfskykh nauk [Cognitive linguistics as a way of knowing the world in the system of philosophical sciences]. Perspektyvy, (2 (64)), 127–132. [in Ukrainian].